

7. Кваша А. С. Розвиток емпатії молодших школярів засобами позакласного читання: кваліфікац. робота на здобуття освіт. ступеня магістр: спец. 013 Початкова освіта / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. Харків, 2024. 84с.
8. Міністерство освіти і науки України. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. Київ : МОН України, 2016. 40 с.
9. Репета Ю. Особливості розвитку емпатії у дітей молодшого шкільного віку. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Психологія* 2025. Вип 3 (68). С. 87 – 92. <https://doi.org/10.32689/maup.psych.2025.3.13>
10. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Вибрані твори: у 5 т. Т. 3. Київ: Радянська школа, 2012. 670 с.
11. Ciesielska, M., Kucirkova, N., & Thomson, J. How the Type and Context of Children's Storybook Reading Relate to Select Empathy Skills: A Meta-Analysis. *Early Education and Development*. 2025. № 36(8). P. 1888–1914. <https://doi.org/10.1080/10409289.2025.2516989>
12. Goleman D. Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ. New York: Bantam Books, 1995. 352 p.
13. Greater Good Science Center (GGSC). Fostering Empathy Through Literature (Elementary). Berkeley: University of California, 2020. URL: https://ggie.berkeley.edu/wp-content/uploads/2020/04/GGIE_Fostering_Empathy_Through_Literature_Elementary.pdf
14. Hoffman M. L. Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice. Cambridge : Cambridge University Press, 2000. 331 p.
15. Mar R. A., Oatley K. The Function of Fiction is the Abstraction and Simulation of Social Experience. *Perspectives on Psychological Science*. 2008. Vol. 3. No. 3. P. 173–192. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6924.2008.0007>

Іванна Семенішин,
студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ

Стаття присвячена дослідженню сучасних підходів до формування патріотизму молодших школярів на уроках читання в контексті вимог Нової української школи. Проаналізовано потенціал сучасних дитячих видань як інструментів актуалізації «національного коду». Описано практичні методи роботи з текстом: «Візуальні докази», «Героїчне моделювання» та створення «Мapi скарбів України». Доведено, що оновлення літературного контенту та методів навчання є ключовим для виховання свідомого громадянина.

Ключові слова: патріотизм, молодші школярі, уроки читання, НУШ, дитяча література, національний код, інтерактивні методи.

Вступ

Сьогодні патріотичне виховання у початковій школі – це не лише частина навчального плану, а питання виживання нас як нації. В умовах війни та постійного тиску чужої пропаганди школа має стати тим місцем, де дитина отримує надійний «імунітет» та усвідомлює себе українцем. Молодший шкільний вік є найважливішим часом для цього, адже саме зараз діти вчать щиро любити свою мову та країну не тому, що так треба, а тому, що вони це відчують. Якщо ми не закладемо цей фундамент сьогодні, у майбутньому заповнити ці світоглядні прогалини буде вкрай важко. Важливим аспектом виховання свідомого громадянина є «формування патріотичних цінностей у молодших школярів», що в сучасних умовах розглядається як стратегічне завдання національної освіти [3]. Це повністю відповідає ідеям Нової української школи, яка ставить за мету виховання не просто учня, а свідомого громадянина та патріота.

Уроки читання мають у цьому процесі особливу силу, оскільки художня книжка впливає на дитину не через правила, а через образи, емоції та долі героїв. Проте в реальному шкільному житті ми часто стикаємося з проблемою використання старих методів виховання, які обмежуються лише формальними заходами. Науковий інтерес до цієї теми зумовлений потребою оновити підходи вчителя, знайти такі способи роботи з текстом, які б зачепили дитину за живе. Це стосується як нового погляду на народну творчість, так і залучення сучасних творів про героїзм наших захисників. Пошук методів, що допоможуть дитині щиро полюбити своє та навчать її відрізняти правду від маніпуляцій, і визначає актуальність нашої роботи.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні та розкритті практичних підходів до формування патріотизму молодших школярів на уроках читання через використання сучасного літературного контенту та інтерактивних методів роботи з текстом.

Результат дослідження

Дослідження механізмів формування патріотизму у молодших школярів свідчить, що в основі цього процесу лежить побудова глибокого емоційного зв'язку дитини з її корінням. У віці 6–10 років виховання любові до Батьківщини не може відбуватися через формальне зазубрювання дат, адже для дитини патріотизм – це передусім відчуття причетності до «свого», рідного та успішного. Психолого-педагогічний підхід Нової української школи (НУШ) наголошує, що на уроках читання важливо активувати так званій «національний код» дитини. Це відбувається через тексти, які викликають захоплення, гордість та бажання наслідувати героїв. Формування такої ідентичності сьогодні базується на принципах «м'якої сили»: ми не просто даємо знання про минуле, а вчимо дитину відчувати себе спадкоємцем великої цивілізації, що розвивається тисячі років.

Т. Качак та Х. Ленько обґрунтовано доводять, що уроки читання мають винятковий потенціал для цього процесу, оскільки «літературний твір є ефективним засобом впливу на емоційно-чуттєву сферу дитини, що сприяє глибшому засвоєнню морально-етичних та патріотичних категорій» [3]. Авторки наголошують на необхідності використання текстів, що висвітлюють героїчне минуле та сучасну боротьбу українського народу, адже «через художнє слово відбувається ідентифікація дитини з національною культурою та цінностями» [3]. Відтак, системна робота над змістом творів на уроках читання дозволяє не лише розвивати навички аналізу тексту, а й закладати міцний «фундамент патріотичної свідомості молодшого школяра як основи його майбутньої громадянської позиції» [3].

Саме такий інноваційний підхід дозволяють реалізувати сучасні дитячі пізнавальні книжки. До прикладу, відомий український письменник Мирослав Кошик видав книжку для дітей про Україну під назвою «100 українців, яких варто знати», де він розповідає про історію через персональні успіхи видатних постатей. У книзі автор робить акцент на тому, що патріот – це

передусім творець. Розповідаючи про Княгиню Ольгу, він зазначає: «Жінка враховувала всі помилки свого чоловіка й добре зрозуміла, що самими походами та грабунками міцної держави не збудуєш. Тому вона почала наводити лад усередині Русі» [5]. Така цитата на уроці читання дозволяє вчителю пояснити дітям, що любов до країни виявляється у конкретних діях для її добробуту. Продовжуючи тему інтелектуального лідерства, М. Кошик пише про Ярослава Мудрого: «У книгах Ярослав кохався найбільше. Його особиста бібліотека налічувала до 1000 книг, які зберігалися в соборі Святої Софії». Це формує у школярів усвідомлення України як культурного центру Європи ще з давніх часів.

Паралельно з біографічним підходом надзвичайно важливим є візуальне та системне сприйняття історії, яке пропонує книга *«Україна від первісних часів до сьогодення»* (автори С. Жуков та М. Тахтаулова). Це видання допомагає дитині усвідомити безперервність життя на нашій землі. Досліджуючи перші кроки людей, автори підкреслюють: «Перші люди мешкали в печерах, а пізніше навчилися будувати «хатинки» з кісток і шкір тварин» [1]. Використання таких текстів на уроках читання стимулює в учнів почуття поваги до предків-новаторів. Опис життя слов'янських племен: «Слов'яни були вправні господарі. Вони розводили худобу(корів, свиней, коней), сіяли пшеницю просо і ячмінь, із яких варили каші» [1], – дозволяє дитині відчувати територіальний патріотизм, любов до самої природи Батьківщини.

Найбільш адаптованою для початкового рівня є книга *«Історія України для наймолодших»*, де складні державницькі поняття пояснюються через близькі дитині образи. Автор приділяє увагу державним символам, що є основою громадянського виховання: «Тризуб був родовим знаком князя Володимира. Його карбували на монетах – златниках і срібниках» [4]. Це дає вчителю можливість пояснити, що наш герб – це знак сили та тяглості влади. Коли ж мова заходить про захист свободи, книга пропонує героїчні приклади:

«Навіть коли вороги прорвалися в місто, воїни захищали кожную вулицю, кожен дім» [4]. Такі тексти виховують у дітях стійкість та розуміння важливості захисту свого дому.

Для того, щоб дані книги стали ефективним інструментом на уроках читання, важливо використовувати активні методи роботи з текстами та ілюстраціями:

- Метод «Візуальних доказів». На основі книги «Україна від первісних часів...» вчитель пропонує учням порівняти ілюстрації різних епох. Це вчить простежувати динаміку розвитку нації від глиняного посуду до сучасних технологій.

- Метод «Героїчного моделювання». Використовуючи книгу «100 українців...», учні готують розповідь від першої особи. Це допомагає «прожити» роль патріота через власне висловлювання.

- Метод «Картографічного малювання». Учні на основі прочитаного з «Історії для наймолодших» малюють «мапу скарбів України» (Рис.1), де позначають не золото, а культурні досягнення: бібліотеку Ярослава, символи Ольги, герби князів.

Рис 1. Створення мапи скарбів України

Виконуючи такі завдання, дитина бачить яскраві ілюстрації, читає зрозумілі цитати й починає сприймати Україну не як тему з підручника, а як велику родину, частиною якої вона є сама.

На цьому акцентують і дослідники: «У процесі патріотичного виховання молодших школярів література є важливим інструментом, особливо коли її

використовують у поєднанні з ігровими технологіями. Такий підхід дозволяє максимально враховувати вікові особливості учнів молодшого шкільного віку, їх життєвий досвід, емоційне сприйняття навколишнього світу. Від того, наскільки ефективно організовано роботу з патріотичною літературою, залежить здатність учнів усвідомлювати важливість любові до Батьківщини, поваги до національної культури та історії, розуміння таких понять, як «героїзм», «відвага», «честь», «свобода», сповідування патріотичних цінностей та наслідування національно свідомої поведінки героїв» [2, с. 267].

Висновки

Отже, формування патріотизму у молодших школярів на уроках читання є не просто навчальним завданням, а стратегічним питанням виживання народу та захисту від чужої пропаганди. У віці 6–10 років цей процес має базуватися не на формальному зазубрюванні дат, а на побудові глибокого емоційного зв'язку дитини з її корінням через відчуття причетності до «свого» та рідного. Відповідно до ідей Нової української школи, виховання патріота відбувається через активування «національного коду» за допомогою текстів, що викликають захоплення та гордість. Використання сучасного літературного контенту, зокрема творів М. Кошика, С. Жукова та М. Тахтаулової, дозволяє подати історію через персональні успіхи видатних діячів та візуалізацію безперервності життя, культури й традицій українців. Практична реалізація цього підходу забезпечується інтерактивними методами, як-от «Візуальні докази», «Героїчне моделювання» та створення «Мапи скарбів України», що допомагають дітям «прожити» роль патріота та сприймати державу як велику родину, частиною якої вони є самі. Таким чином, оновлення методів роботи з текстом та залучення художніх образів є ключовою умовою формування щирої любові до Батьківщини у сучасних учнів.

Список використаних джерел

1. Жуков С., Тахтаулова М. Україна від первісних часів до сьогодення. Харків: Ранок, 2024. 104 с.

2. Качак Т.Б., Бойко М. А. Патріотичне виховання молодших школярів засобами літературно – ігрових технологій. *Суспільство та національні інтереси*. 2025. № 6 (14). С. 263 - 274. [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-6\(14\)-263-274](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2025-6(14)-263-274)
3. Качак Т. Б., Ленько Х. П. Формування у молодших школярів патріотичних цінностей засобами дитячої літератури. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 62. Т. 1. С. 55–58. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/62.1.11>
4. Кошик М. Історія України для наймолодших. Київ : Магура, 2021. 192 с.
5. Кошик М. 100 українців, яких варто знати. Київ :Магура, 2025. 208 с.

Софія Палинська,
студентка педагогічного факультету,

Тетяна Качак,
докторка філологічних наук, професорка,
Карпатський національний
університет імені Василя Стефаника, Україна

РОБОТА З ПІДРУЧНИКОМ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ: ЗМІСТОВИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано особливості роботи з підручником на уроках читання в початковій школі. Розкрито роль підготовчого, основного та підсумкового етапів уроку, які впливають на сприймання та усвідомлення учнями текстів різних жанрів, а також запропоновано ефективні прийоми організації диференційованої роботи з текстовим та ілюстративним матеріалом підручника з читання для учнів початкових класів.

Ключові слова: молодші школярі, підручник з читання, початкова школа, методика, читацька компетентність, диференційований підхід, усвідомлене читання.

Вступ

Підручник з читання посідає важливе місце в початковій школі, адже є не лише джерелом текстів, а й провідником у світ слова, думки та культури. Через нього учні знайомляться з художніми, науково-пізнавальними текстами й народною творчістю. Сьогодні підручник виступає інструментом діалогу між учителем, учнем і текстом, а його ефективність залежить від уміння вчителя організувати роботу так, щоб діти не лише читали, а й мислили, відчували та оцінювали прочитане. Ефективна робота з підручником на уроках